

СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ БРИТАНСЬКОЇ ВЕСТ-ІНДІЇ У 1930–1960-х рр.

У статті охарактеризовано еволюцію візії економіки британських володінь в Карибському басейні в новітній період. Відзначено джерелознавчий, історіографічний та міждисциплінарний аспекти даної проблематики. Проаналізовано у компаративістському ключі підходи національних лідерів, колоніальних чиновників, економістів, вчених з Кембріджу. Визначено магістральні напрямки економічного розвитку карибських колоній. Наприкінці 1920-х — на початку 1930-х рр. британська метрополія, в тому числі Колоніал Офіс почали розробляти стратегічне планування імперської економіки, що було уособлено згодом Актами Колоніального Розвитку та Добробуту в 1929 р., 1940 р., 1945 р., 1949 р., 1950 р., 1955 р., 1959 р., 1963 р. Період 1930–1960-х рр. позначений структурними змінами економіки Британської Вест-Індії в промисловості, аграрному секторі, туризмі, інфраструктурі. Нині, незважаючи на тривалі дослідження в галузі британістики, колоніальних та постколоніальних студій аналіз середньострокового економічного планування актуальною та перспективною тематикою для вітчизняних науковців.

Ключові слова: колоніалізм, економіка, метрополія, промисловість, Карибський басейн.

Yehor Brailian

ECONOMIC DEVELOPMENT STRATEGY OF BRITISH WEST INDIES IN 1930–1960-s.

The article describes the evolution of the vision of the economy of British possessions in the Caribbean in the contemporary period. Primary sources, historiographical and interdisciplinary aspects of this paper are noted. Comparative analysis of key approaches of national leaders, colonial officials, economists, scientists from Cambridge is shown. Main directions of economic development of the Caribbean colonies are defined. At the end of 1920s — early 1930s British metropolis, including the Colonial Office began to develop strategic planning of imperial economy, which was embodied later Acts of the Colonial Development and Welfare in 1929, 1940, 1945, 1949, 1950, 1955, 1959, 1963. In the late 1930s, the Colonial

* **Єгор Брайлян** — аспірант кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, студент відділення історії та соціології факультету гуманітарних наук Констанцького університету (Констанц, Німеччина); yehor.brailian@uni-konstanz.de Науковий керівник — Машевський Олег Петрович, доктор історичних наук, професор.

Secretary Malcolm convinced the metropolitan government to invest £5 million per year for the next twenty years to promote economic development and fund social welfare in the colonies. The Development and Welfare Organisation of the West Indies was established in 1940, assisted the allocation of British funds and loans to the region. In 1948, the Labour government created the Overseas Food Corporation and the Colonial Development Corporation, which aimed to use state funds to channel capital into export-related colonial projects that had difficulty attracting private investment. With the expiry on 31 March, 1970 of the Overseas Development and Service Act, 1965, the Colonial Development & Welfare system came formally to an end. Period of 1930–1960-s was marked by structural changes in the economy of the British West Indies in industry, agriculture, tourism, infrastructure. In the 1930s the international depression savagely hit the precarious economies of the West Indies. Today, despite lengthy research in British studies, colonial and postcolonial studies analysis of medium-term economic planning is urgent and promising theme for Ukrainian scientists.

Keywords: colonialism, economy, metropole, industry, Caribbean.

Кожна країна має ідею перспективного розвитку національної економіки. Для її досягнення необхідно сформувавши стратегію розвитку, тобто чітко визначити цілі й розробити ефективні методи їхньої реалізації. Для формування національних стратегій залучаються фахівці-економісти, політики, громадські діячі; для цього часто створюються відповідні науково-дослідні заклади. В процесі розробки стратегій враховуються всі фактори, які уможливають досягнення стратегічних цілей: природно-ресурсний потенціал країни, виробнича база, галузева структура, трудові ресурси, науково-технічний рівень. Британський колоніалізм як форма політичного, економічного, соціокультурного життя глобально вплинув на долі багатьох народів та держав, одними з яких були території в Карибському басейні.

Дослідження питання розробки та втілення стратегії економічного розвитку Британської Вест-Індії в 1930–1960-х рр. актуальне нині. Адже з одного боку це дослідження є міждисциплінарним, залучаючи не лише історичні методи та інструментарій, а й економіки, соціології наприклад.

Неможливо комплексно досліджувати складні трансформаційні процеси в британській імперській економіці без розуміння положень тогочасних економічних вчень, соціального становища підлеглих британської Корони в Карибському басейні. Розглядаючи вищезгадану проблему з методологічного боку, слід відзначити популярність постколоніальних студій в сучасній соціогуманітаристиці.

На думку провідного вітчизняного історіографа І. Колесник, “Постколоніальні студії” (Subaltern studies, Post-Colonial Studies) — це реконструкція взаємовідносин колонізатора, колонізованого та постколоніального інтелектуала (критика)¹. “Пост-” тут має не стільки часові, скільки змістові конотації й характеризує простір методологічної рефлексії стосовно протоколоніальних,

¹ Колесник І. Українська історіографія: концептуальна історія / За ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. — К.: Інститут історії України, 2013. — С. 334.

колоніальних і постколоніальних проблем. Як бачимо, дослідження планів, стратегій, візії економіки Британських Карибів потребує подальшого дослідження.

Розглянемо термін стратегія економічного розвитку з точки зору сучасної економічної науки. Стратегія економічного розвитку (економічна стратегія) країни являє собою економічну політику уряду, розраховану на тривалий строк, спрямовану на досягнення основної мети соціально-економічного розвитку. Економічна стратегія — це довгострокові, найпринциповіші, найважливіші установки, плани, наміри уряду стосовно виробництва, надходжень і витрат бюджету, податків, капіталовкладень, цін, соціального захисту.

Джерельну основу нашого дослідження склали архівні матеріали з Національного Архіву (Лондон), опубліковані документи в рамках археографічних проєктів “British Documents on the End of Empire” та “Select documents on the constitutional history of the British Empire and Commonwealth”. Інформаційний потенціал вищезазначеного джерельного комплексу є доволі значним та дає змогу всебічно проаналізувати економічні перспективи колоніальних територій Сполученого Королівства в Карибському регіоні новітнього часу. В більшій мірі джерела уособлені листуванням, статистичними даними, звітами.

В історіографічній думці питанню візії економічного розвитку британських володінь в Карибському басейні присвячені студії радянських, російських, британських, американських, карибських істориків. Радянські праці носять більше країнознавчий характер, зокрема присвячені Ямайці². В сучасній російській історіографії присутня праця синтезуючого характеру про становлення та розвиток британської імперської економіки з початку XVII ст. до розпаду імперії³. Британські вчені розробляли проблематику еволюції фінансової допомоги в рамках Актів Колоніального Розвитку та Добробуту⁴, зокрема, і щодо власне

² Степанов Ю.С. Ямайка / Ю.С. Степанов. — М.: Наука, 1980. — 167 с.

³ Соколов В.В. Британская империя как геоэкономическая система (1603–1972) / В.В. Соколов. — Москва: Экономика, 2012. — 158 с.

⁴ *Morgan D.J.* British Aid-5. Colonial Development a factual survey of the origins and history of British aid to developing countries. — L: Overseas Development Institute, 1964. — 96 p.; *Morgan D.J.* The official history of colonial development. — Vol. I. The origins of British aid policy, 1924–1945 / D.J. Morgan. — L: The Macmillan Press LTD, 1980. — 253 p.; *Morgan D.J.* The official history of colonial development. — Vol. II. — Developing British colonial resources, 1945–1951 / D.J. Morgan. — L: The Macmillan Press LTD, 1980. — 398 p.; *Morgan D.J.* The official history of colonial development. — Vol. III. — The reassessment of British aid policy, 1951–1965 / D.J. Morgan. — L: The Macmillan Press LTD, 1980. — 334 p.; *Morgan D.J.* The official history of colonial development. — Vol. IV. — Changes in British aid policy, 1951–1970 / D.J. Morgan. — L: The Macmillan Press LTD, 1980. — 275 p.; *Tomlinson J.* The Commonwealth, the Balance of Payments and the Politics of International Poverty: British Aid Policy, 1958–1971 // Contemporary European History. — Vol. 12. — No. 4. — Theme Issue: Europe and the First Development Decade. The Foreign Economic Assistance Policy of European Donor Countries, 1958–1972. — (Nov., 2003). — P. 413–429.

Британської Вест-Індії⁵. Слід окремо відзначити працю двох економічних істориків, присвячену глобальним інвестиціям британської метрополії в свої колонії⁶.

У 1930–1960-х рр. в економіці британських колоній відбувалися значні еволюційні процеси індустріалізації, виникнення як секторів економіки туризму та сфери послуг, розвитку інфраструктури і т.д. Саме в цей період активізувалася розробка Лондоном перспективного бачення фінансового розвитку колоній, сільського господарства та промисловості.

Сама ідея про запровадження економічної підтримки своїм колоніям була акумульована після поділу Колоніал Офісу та Офісу Домініонів у 1925 р.⁷ Акт про Колоніальний розвиток 1929 р. був одним з перших офіційних документів, прийнятих другим урядом лейбористів⁸. Він запроваджував вперше регулярні фонди для колоній⁹. У створені фонди акумулювалися кошти, затверджені щорічно Парламентом, з максимально можливою сумою в 1 млн. ф. ст. Різниця між проголосованою сумою та цим річним максимумом коливалася кожного року. Так, у Акті зазначалося про те, що “може мати переваги уряд будь-якої колонії або будь-якої території... для подання пропозицій для допомоги та розвитку агрокультури та промисловості в колонії чи території, а також робити промоцію торгівлі з чи промисловістю Великої Британії”¹⁰. Загальна сума інвестицій в колонії за період 1929–1940 рр. склала 8,8 млн. ф. ст. Не останню роль у перерозподілі коштів поміж колоніями метрополією відіграв Дорадчий комітет колоніального розвитку¹¹. У 1929–1940 рр. вищезгаданий орган збирався 125 разів та опублікував 11 звітів. Сер Ф. Стокдейл, що був призначений радником з агрокультурних питань у Колоніал Офіс в 1929 р. мав за плечима тривалий досвід та значну компетенцію перш за все з приводу умов економічного розвитку Британської Вест-Індії.

У липні 1935 р. обговорювалася економічні проблеми британських колоній та зазначалося, що “три дрібні схеми відносяться ... і до земельних поселень в

⁵ *Harris R. Making Leeway in the Leewards, 1929–51: The Negotiation of Colonial Development // The Journal of Imperial and Commonwealth History. — Vol. 33. — No. 3. — September, 2005. — P. 393–418.*

⁶ *Havinden M. Meredith D. Colonialism and development: Britain and its tropical colonies, 1850–1960 / M. Havinden, D. Meredith. — London; New York: Routledge, 1996. — 420 p.*

⁷ *Harris R. Making Leeway in the Leewards, 1929–51... — P. 394.*

⁸ *Drummond I.M. British Economic Policy and the Empire, 1919–1939 / I.M. Drummond. — London: Allen and Unwin, 1972. — P. 189.*

⁹ *Morgan D.J. British Aid-5. Colonial Development a factual survey of the origins and history of British aid to developing countries / D.J. Morgan. — L.: Overseas Development Institute, 1964. — P. 14.*

¹⁰ *Select documents on the constitutional history of the British Empire and Commonwealth. — Vol. VII. — The dependent Empire, 1900–1948: colonies, protectorates, and mandates. [Ed. by F. Madden, J. Darwin]. — L: Greenwood Press, 1994. — P. 24.*

¹¹ *Havinden M. Meredith D. Colonialism and development: Britain and its tropical colonies, 1850–1960... — P. 160.*

Гренаді¹²». Бачимо, що в той час існували проблеми в аграрній сфері в Гренаді і центральний колоніальний апарат прагнув її вирішити. У 1936 р. Дорадчий комітет колоніального розвитку прийняв рішення виділити 20 тис. ф. ст. Багамським островам та Британському Гондурасу. Ці кошти були виділені на майбутні грантові дослідження температурної стійкості бананів та інших фруктів. Розглядаючи розробку економічної стратегії Британських Карибів не можна не згадати про Королівську комісію, яку очолив лорд Мойн у серпні 1938 р. Королівська комісія лорда Мойна розглядала причини суспільно-політичних заворушень в Карибському басейні в 1930–х рр. та соціально-економічне становище колоній. Комісія підписала свій звіт 21 грудня 1939 р., а опублікувала його лише в червні 1945 р. Додатковий звіт з рибальства, агрокультури, лісництва, ветеринарної справи, написаний професором Енглдоу було опубліковано тоді ж, коли і звіт комісії Мойна. Останній документ був більш деталізованим.

Протягом 1930-х рр. залишалася актуальною ідея, що Британська колоніальна імперія має служити економічним інтересам метрополії в період економічної кризи та зростання безробіття, продовжувати урядову політику і зберігати політичну підтримку серед соціуму. У 1932–1937 рр. А. Пім розслідував причини економічних негараздів у Британському Гондурасі.

Секретар Колоніал Офісу М. Макдональд запропонував карибські колонії як модель планування економічного розвитку. Чиновники Колоніал Офісу почали в 1938–1939 рр. робити розрахунки фінансової допомоги Британській Вест-Індії, щонайменше 10 млн. ф. ст. на рік. Початок Другої світової не змінив першопочаткових задумів. Хоча у 1938 р. тривали значні дискусії щодо доцільності дотування колоній. Так, у зв'язку з Мюнхенськими подіями тривав пошук альтернативних шляхів розвитку Британської імперії. 27 червня 1938 р. секретар Колоніал Офісу провів зустрічі з своїми радниками та було створено комісію лорда Дафферіна для створення нового акту про колоніальний розвиток. Потім думки колоніальних чиновників розійшлися. Сер Ф. Стокдейл виступав за запровадження системи офіцерів соціальної служби в колоніях для координації дій. Дафферін був прибічником створення інспекторського апарату по всій імперії. У нотатках від 9 грудня 1938 р. говорилося про підходи до асигнування колоній. Лорд Дафферін говорив, що “його четверта категорія [класифікація колоніальних володінь пропорційна розмірам інвестицій в них — С.Б.] була для залежних територій, як Ямайка, яка мала достатньо багато грошей, але з низьким оподаткуванням, і якій допомога з Колоніальних Актів Розвитку надавалася...”¹³.

Пізніше, 20 лютого 1940 р. М. Макдональд у своєму зверненні з приводу Колоніального Розвитку та Добробуту пояснював стратегічні цілі британської колоніальної політики в економічному аспекті: “Головною метою колоніальної

¹² British Documents on the End of Empire. — Series A. — Vol. 1. Imperial Policy and Colonial Practice 1925–1945: Part II. Economic policy, Social Policies and Colonial Research. [Ed. by S. Stockwell, S. Ashton]. — London: HMSO, 1996. — P. 37.

¹³ British Documents on the End of Empire. — Series A. — Vol. 1. Imperial Policy and Colonial Practice 1925–1945... — P. 67.

політики є захист та перевага інтересів мешканців колоній [включаючи протекторати та підмандатні території]. Багато чого вже було досягнуто, але разом з тим присутнє місце для подальшої активної розробки природних ресурсів різних територій, так само як і для впровадження нових життєвих стандартів¹⁴”.

З початком Другої світової війни у вересні 1939 р. у Великій Британії та Британській імперії було встановлено валютний контроль, обмін валют колоній на валюти третіх країн було призупинено. Стерлінговий блок було трансформовано таким чином в стерлінгову зону. Внаслідок цих дій фунт стерлінгів залишався світовою валютою для країн, які були економічно залежні чи пов'язані з Великою Британією. Британська Вест-Індія теж не була виключенням. Британська система валютного контролю передбачала свободу валютних операцій з країнами стерлінгової зони у фунтах стерлінгах чи у валютах країн зони. Решта валютних операцій контролювалася.

Поряд з центральною колоніальною адміністрацією питаннями диверсифікації та інституціоналізації колоніальної карибської економіки займалися економісти, зокрема А.В. Льюїс (1915–1991).

А.В. Льюїс народився у 1915 р. у Сент-Люсії (Британська Вест-Індія). У 1932 . здобув урядову стипендію і поїхав навчатися до Економічної школи в Лондоні. Він здобув ступінь бакалавра в 1937 р. та став доктором філософії з промислової економіки в 1940 р. У 1938–1948 рр. був лектором Економічної школи в Лондоні. У 1948 р. А. Льюїс став професором Манчестерського університету. У 1970–1974 рр. був президентом Карибського банку розвитку. У 1979 р. А. Льюїс став Нобелівським лауреатом з економіки. Його основними творами, в яких він аналізував подальший економічний розвиток Британської Вест-Індії, її індустріалізацію були: “Економічний план для Ямайки” (1944), “Індустріальний розвиток в Карибському басейні” (1949), “Аспекти індустріалізації” (1953).

Стратегія А. Льюїса мала в собі 5 складових: розмір ринку, фінансові інвестиції, вартість робочої сили, надлишок робочої сили, запобігання ризику¹⁵. Надлишок робочої сили для А. Льюїса був найважливішим компонентом цієї економічної програми індустріалізації через стрімке перенаселення Карибського басейну¹⁶. На Підвітряних та Навітряних островах, Ямаїці та Барбадосі у 1930–1960-х рр. актуальною була проблема працевлаштування, а трудова міграція в регіоні та поза ним вирішила б це нагальне питання. Створення потужного індустріального комплексу було вартісним проектом, який вимагав вмінь маркетингу, експертизи технологій та капіталу.

Заклики до індустріалізації в регіоні активно лунали в 1930-х рр. Політична програма Народної національної партії 1939 р. виступала за інституціоналізацію

¹⁴ Select documents on the constitutional history of the British Empire and Commonwealth. — Vol. VII... — P. 29.

¹⁵ Lewis W.A. The Industrialisation of the British West Indies / W.A. Lewis // Caribbean Economic Review. — Vol. 2. — No. 1. — May, 1950. — P. 18.

¹⁶ Downes A.S. Arthur Lewis and Industrial Development in the Caribbean: An Assessment // The Lewis Model after 50 years: Assessing Sir Arthur Lewis' Contribution to Development Economics and Policy', University of Manchester, July 6–7, 2004. — P. 4.

місцевих індустрій. А. Льюїс зазначав, що “політика, яка прагне дати більшості надію на успіх для цих островів йти від аграрного розвитку до індустріалізації”. ННП прагнула створити Колегію з промислового розвитку у 1945 р., а в 1949 р. запропонувала, що як частину комплексного плану для індустріального розвитку було б необхідно запровадити податкові стимули для інвестицій та імпорتنних мит для того, щоб захистити місцеву індустрію від іноземних впливів¹⁷. Сама ідея індустріалізації залишалася актуальною в пресі.

Принагідно слід відзначити, що, згрупувавшись навколо Економічної комісії ООН для Латинської Америки (ЕКЛАК) наприкінці 1940-х — початку 1950-х років, латиноамериканські вчені розробили теорію “периферійної економіки”, яку виклали в “Економічному дослідженні Латинської Америки у 1949 р.”. Для визначення характеристик центрально-периферійної системи відносин відправною точкою група дослідників на чолі з аргентинським економістом Р. Пребішем обрала технічний прогрес та аналіз планування галузевих асиметрій, невід’ємних від економічного розвитку цього періоду, по відношенню до позицій країн центру (розвинутих країн) та периферії (країн, що розвиваються) у світовій економіці¹⁸.

На думку представника периферійної школи Р. Пребіша, подолати відсталість периферії можна шляхом індустріалізації, планованої в межах регіону, реалізувати яку передбачалося на основі регіональної інтеграції. Підкреслюючи важливість принципу планування та узгодженої діяльності усіх учасників інтеграційного процесу, Р. Пребіш наполягав на тому, що відміна митних тарифів сама по собі не веде до інтеграції, а ринкові відносини не вирішать усі проблеми. Як бачимо, положення тогочасних провідних економістів були компліментарними з провідними вченими Британської Вест-Індії, в тому числі А. Льюїсом.

Поширеною була практика подорожей Кембриджської професури до колоній для вивчення їх природних умов та економічних характеристик. Візити до Британської Вест-Індії були доволі рідкісними та лівова їх частина припадала на 1926–1935 рр. (20 разів)¹⁹. У 1936–1945 рр. подорожей було відповідно 19, а в 1946–1955 рр. — 5.

Разом з тим, магістральний напрямок економічного (в першу чергу фінансового) розвитку Британської Вест-Індії було визначено 10 вересня 1940 р. схваленням британським парламентом Акту про Колоніальний розвиток та добробут, згідно якого вперше виділялася досить значна сума — 55 млн. ф. ст.

¹⁷ *Bernal R.* The Great Depression, Colonial Policy and Industrialisation in Jamaica // *Social and Economic Studies*. — Vol. 37. — 1988. — P. 96.

¹⁸ *Весела Н.М.* Інтеграційні процеси в Латинській Америці та Карибському басейні: особливості, тенденції, перспективи : Дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / Н.М. Весела. — Київ, 2002. — С. 33.

¹⁹ *Jons H.* The University of Cambridge, academic expertise and the British empire, 1885–1962 // *Environment and Planning*. — 2016. — Vol. 48 (1). — P. 99.

на стратегічний розвиток Британської імперії²⁰. Подібні акти, з розрахунку на планування кошторису витрат на 4–5 років в рамках імперської економіки та стерлінгової зони були затверджені в 1945 р., 1949 р., 1950 р., 1955 р., 1959 р., 1963 р. Близько 324 млн. ф. ст. було витрачено в рамках цієї програми за період 1946–1970 рр.²¹. 22% з цих коштів пішли на колонії в Карибському басейні²².

У 1940–1945 рр. фінансові інвестиції з фонду нараховували 2,5 млн. ф. ст, з яких 1,8 млн. ф. ст. було вкладено у Вест-Індію. Більша частина цієї суми пішла на Ямаїку. Економічна криза 1930-х рр. призвела до зменшення зростання темпів розвитку цукрової промисловості на Ямаїці²³. Загальною тенденцією економічного розвитку Британської Вест-Індії був непропорційний розвиток різних економічних сфер та зростання безробіття. Основною статтею експорту Ямаїку були боксит, цукор та глинозем²⁴.

У 1940 р. було утворено Організацію Розвитку та Добробуту Вест-Індії, що була в Бріджтауні на Барбадосі²⁵. У 1943–1947 рр. активним учасником цієї організації був К. Блекбарн, що пізніше у 1950–1956 рр. був губернатором Навітряних островів. Контролером Організації Розвитку та Добробуту для Британської Вест-Індії в липні 1940 р. було призначено сера Ф. Стокдейла, колишнього агрокультурного радника в Колоніал Офісі, який допомагав експертам у різноманітних сферах²⁶. Його команду склали: медичний радник сер Р. Бріркліф, освітній радник С.А. Хаммонд, секретар Р. Норріс, генеральний інспектор з агрокультур у Вест-Індії А.Дж. Вейкфілд, соціальні радники Д. Ібберсон та Т.С. Сімі, радники з питань праці Ф.А. Норман та А.Г. В. Ліндон, економічні радники Ф. Бернхем та К.Дж. Бейслі, інженерний радник К.Р. Макдональд, радник з урбаністики Р. Гарднер-Медвін²⁷. Маючи за основу співпрацю з колоніальними урядами, Організація Розвитку та Добробуту планувала економічні проекти. Чиновники відвідали всі колонії і дискутували з місцевими адміністраціями. 30 вересня 1942 р. було затверджено 94 схеми підтримки економічних та інфраструктурних проектів на суму 1 млн. 187 тис. ф. ст., де фігурували побудова дороги Кайо в Британському Гондурасі протягом семи років та аграрний розвиток Тьорке і Кайкос на 8 років.

Британська колоніальна система наприкінці Другої світової війни включала в себе як економічне, фінансове так і політичне лідерство. Велика Британія була

²⁰ *Macpherson A.S.* Citizens v. Clients: Working Women and Colonial Reform in Puerto Rico and Belize, 1932–1945 // *Journal of Latin American Studies*. — Vol. 35. — No. 2. — (May, 2003). — P. 279.

²¹ *Britain's Experience of Empire in the Twentieth Century*. Oxford History of the British Empire Companion Series / [Ed. by A. Thompson]. — Oxford: Oxford University Press, 2012. — P. 235.

²² *Morgan D.J.* The official history of colonial development. — Vol. IV... — P. 6.

²³ *Степанов Ю.С.* Ямаїка... — С. 25.

²⁴ *Степанов Ю.С.* Ямаїка... — С. 42.

²⁵ *Harris R.* Making Leeway in the Leewards, 1929–51... — P. 400.

²⁶ *General History of the Caribbean*. — Volume V: The Caribbean in the Twentieth Century. [Ed. by F.W. Knight]. — UNESCO Publishing, 2004. — P. 113.

²⁷ *Morgan D.J.* The official history of colonial development. — Vol. I... — P. 139.

однією із держав-засновниць Бреттон-Вудської системи, фунт стерлінгів залишався другою за впливом валютою в світі. У той же час глобальне економічне становище Британії визначалося декількома факторами: відносним технологічним відставанням від певних західних країн, в першу чергу США; можливість використовувати імперську інфраструктуру задля економічних інтересів; належністю до провідних держав світу; високим ступенем відкритості економіки; міжнародним значенням валюти — фунту стерлінгів²⁸.

Колонії в Карибському басейні були єдиними колоніями, в яких за Актом продовжувалися довготривалі інвестиції і після 1945 р. Хоча, Колоніал Офіс, коли розподіляв кошти, керувався декількома факторами: розмір та населення території, її економічні ресурси та можливості, сучасний стан розвитку. Вест-Індія, що отримала майже 40% колоніальних фондів у 1940–1946 рр., за Актом Колоніального розвитку і Добробуту 1945 р. мала здобути лише 18%, в той час як колонії в Центральній та Східній Африці стали отримувати не 16%, а 25%²⁹. Розподіл коштів за Актом про Колоніальний Розвиток та Добробут 1945 р. для Вест-Індії був наступним: Барбадос — 800 тис. ф. ст., Британська Гвіана — 2,5 млн. ф. ст., Британський Гондурас — 600 тис. ф. ст., Ямайка — 6,5 млн. ф. ст., Підвітряні острови — 1,2 млн. ф. ст., Тринідад — 1,2 млн. ф. ст., Підвітряні острови — 1,85 млн. ф. ст., Вест-Індія загалом — 850 тис.³⁰. У березні 1945 р. новим Контролером Організації Розвитку та Добробуту для Британської Вест-Індії став сер Дж. Макферсон³¹.

Наприкінці 1940-х рр. метрополія усвідомила, що вирішити економічні проблеми різних колоній одними методами не вдасться і тому слід було шукати вихід з цієї ситуації³². У повоєнні роки США почали допомагати вирішувати нагальні економічні проблеми британських колоній³³. Місцеві колоніальні уряди, розуміючи нагальність вирішення економічних проблем прагнули створити нову індустрію. Корпорація Колоніального Розвитку була створена Актом про заокеанські ресурси та розвиток 1948 р., де було прописано декілька проектів та місцеві компанії почали залучати інвестиції³⁴. Корпорація Колоніального Розвитку мала 5 регіональних корпорацій — Західна Африка, Вест-Індія, Далекий Схід, Центральна Африка, Східна Африка.

²⁸ Соколов В.В. Британская империя как геоэкономическая система (1603–1972)... — С. 132.

²⁹ Havinden M., Meredith D. Colonialism and development: Britain and its tropical colonies, 1850–1960... — P. 253.

³⁰ British Documents on the End of Empire. — Series A. — Vol. 2. The Labour Government and the End of Empire. 1945–1951. — Part II. Economics and international relations. [Ed. by R. Hyam]. — London: HMSO, 1992. — P. 14.

³¹ Morgan D.J. The official history of colonial development. — Vol. II... — P. 131.

³² Usill H.V. Planning in the British West Indies // World Affairs. — Vol. 110. — No. 3. — (Fall, 1947). — P. 213.

³³ Harris R. Making Leeway in the Leewards, 1929–51... — P. 410.

³⁴ Ayearst M. The British West Indies: The Search for Self-Government / M. Ayearst. — N–Y: “New York University Press”, 1960. — P. 47.

Загальна економічна стратегія британців на Карибах у повоєнні роки складалася з 2 частин — 1) формування капіталу; 2) індустріалізація. Експорт аграрної продукції перебував у стагнації, зросла міграція з колоній до метрополії та США, масова підтримка націоналістичних сил сприяла започаткуванню суспільної дискусії щодо подальших економічних перспектив. В більшості колоній Британської Вест-Індії імпорт складав 30% ВВП. Виключенням були Ямайка та Тринідад, решта колоній спеціалізувалася на експорті бананів, цитрусів, кави, спецій, цукру. Слід також враховувати, що єдиною складовою місцевої колоніальної економіки, яка завжди динамічно розвивалася та створювала певний імідж була туристична сфера.

У телеграмі від 6 травня 1948 р. Державного Секретаря колоній до місцевої колоніальної адміністрації Ямайки окреслювалися два шляхи надання фінансової допомоги колонії за програмою Розвитку та Добробуту. Перший полягав у тому, щоб уряд Ямайки координував всі дії. Друга схема адмініструвалася іншими владними установами, від яких міг бути пряий зиск Ямаїці. Разом з тим, у листі зазначалося, що "... будь-які значні витрати грошей Колоніального Розвитку та Добробуту на певній території неможливі без повного знання та затвердження місцевим виконавчим органом, про що я [колоніальний секретар — С. Б.] писав у вищезгаданому висновку"³⁵. Це свідчить про те, що центральною колоніальною адміністрацією ретельно аналізувалося економічне становище колоній та прорахувалися багато альтернативних варіантів надання прямих інвестицій.

У березні 1950 р. у листі від Колоніал Офісу до урядових інституцій Ямайки акцентувалася увага на «безальтернативності до сучасних практик, хоча всі схеми, для яких Колоніальний Уряд є Адміністративною Владою мають бути зараховані як "вище лінії"...Є також можливість, хоча дистанційна зобов'язати місцеві фонди»³⁶. Як бачимо, прослідковуються певна еволюція не лише в розробці економічної стратегії Британської Вест-Індії, але й в самій її реалізації. З часом метрополія не змогла в повній мірі забезпечувати бюджетними коштами, визначеними на розвиток інфраструктури, сільського господарства, туризму, промисловості.

Однією з основних економічних проблем було, безумовно, урбаністичне питання. Більшість населення Британської Вест-Індії жило відносно бідно, і тому треба було розробляти певні стратегічні плани розвитку міської сфери. У 1943 р. на Барбадосі було утворено Комітет місцевого самоуправління. Цей комітет складався з 5 осіб, серед яких був лідер профспілок острова Г. Адамс. Губернатор Барбадосу дав завдання комітету розробити рекомендації щодо вирішення житлової проблеми в містах для колоніальних чиновників у Лондоні. Невдовзі, побажання Комітету місцевого самоврядування були включені до

³⁵ The National Archive (TNA), Kew, London. CO 852/1145/4: colonial development and welfare funds 1950–53. Outward telegram. From the Secretary of State for the Colonies. To Jamaica. (O.A.G.). Sent 6th May, 1948.

³⁶ The National Archive (TNA), Kew, London. CO 852/1145/4: colonial development and welfare funds 1950–53. Colonial Office, Sanctuary Buildings, Great Smith Street, London, S.W.I. 10th March, 1950.

політики метрополії на Барбадосі. На 1946 р. було виділено 243 акри землі у передмісті Бріджтауна (столиця Барбадосу), де було збудовано будинки³⁷.

Вищезгадані ініціативи були дуже показовими, по-перше, через їхню дієвість, а по-друге, внаслідок тісної співпраці комітетів на місцях, локальної та центральної колоніальної адміністрації було створено житло для соціально незахищених верств населення. Слід ще враховувати той факт, що в більш пізніший період, в 1950–1960-х рр. значним стимулом до розробки довготривалих перспективних економічних проектів у Британській Вест-Індії метрополією був політичний тиск в першу чергу з боку США. Програми економічного розвитку на Ямайці вплинули на розвиток туризму, індустріалізацію у 1950-х рр., фермерство³⁸. Хоча британці не відкидали й траншів своїм карибським колоніям і від США: “Вест-Індія може потім знайти і можливо отримати допомогу Сполучених Штатів; ми позбудемося їхньої дружби. І наші інвестування там можуть бути під загрозою³⁹”.

9 червня 1953 р. О. Літлтон, Державний секретар колоній в 1951–1954 рр. у своєму меморандумі до уряду уточнював щодо прийняття наступного Акту Колоніального Розвитку та Добробуту: “Новий Акт, безумовно потрібний... Я обрав 5 років, тому що досвід показав, що 10 років доволі довго для реалістичного планування в цій сфері⁴⁰”. У 1954 р. Державний секретар колоній А. Леннокс-Бойд вимагав розширити бюджет фондів для економічної підтримки колоній на 150 млн. ф. ст. та продовжити дію Актів до 1960 р. Акт Колоніального Розвитку та Добробуту було оновлено в березні 1960 р. Остаточо було продовжено Акти до березня 1970 р. На той момент загальна сума асигнувань зростає з 1946 р. на 390 млн. ф. ст. У практично всіх британських колоніях (в тому числі і карибських), місцевого фінансового ринку практично не існувало або він не був розвинутий.

Наведемо дві цитати, що стосуються потенційного фінансового розвитку Британської Вест-Індії у рамках майбутнього федеративного утворення: “Кінець прямої фінансової підтримки з боку Його Величності насправді повинен не тільки супроводжувати самоврядну федерацію, але й бути однією з її цілей⁴¹”.

³⁷ *Harris R.* From miser to spendthrift: Public Housing and the Vulnerability of Colonialism in Barbados, 1935 to 1965 // *Journal of urban history*. — Vol. 33. — No. 3. — March, 2007. — P. 449.

³⁸ *Smith M.G.* Short-range Prospects in the British Caribbean // *Social and Economic Studies*. — Vol. 11. — No. 4. (special number on the conference on political sociology in the British Caribbean, December, 1961. (December, 1962)). — P. 399.

³⁹ *British Documents on the End of Empire. Series A.* — Vol. 4. — *The Conservative Government and the End of Empire, 1957–1964.* — Part I. High policy, political and constitutional change. [Ed. by R. Hyam, W.R. Louis] — L.: The Stationary Office, 2000. — P. 64.

⁴⁰ *British Documents on the End of Empire. Series A.* — Vol. 3. — *The Conservative Government and the End of Empire. 1951–1957.* — Part III. Economic and social policies. [Ed. by D. Goldsworthy] — London: HMSO, 1994. — P. 184.

⁴¹ *British Documents on the End of Empire. Series B.* — Vol. 6. — *The West Indies.* [Ed. by S.R. Ashton, D. Killingray] — L.: The Stationery Office, 1999. — P. 12.

“Моя друга думка, що близька до першої за регіональним підходом. Мені дуже добре відомо, що коли все було сказано про необхідність подальшого економічного розвитку Британської Вест-Індії, пошук нагородження економічного розвитку далеко не простий. Це частково, тому що більшість територій бідні на природні ресурси, і, частково тому що Вест-Індія ніколи не була схильною до координації економічної активності⁴²”.

Як ми бачимо, на думку колоніальних чиновників Вест-Індія була доволі бідним та нерозрізненим регіоном, який лише у випадку Федерації, створеною фактично в Лондоні стане одним цілим.

У проєкті Федерації Вест-Індії 1956 р. були чітко прописані фінансові взамовідносини між колоніями та федеральним урядом: “Уряди територій, поважаючи одне одного, перші 5 фінансових років мають разом платити до Федерального уряду за пропозиціями уряду таку суму чи суми, що Губернатор-Генерал може вимагати від територій кожного року⁴³”.

У травні 1957 р. сер Н. Брук у звіті про подальший конституційний розвиток колоній очільнику британського уряду Г. Макміллану окреслював, що основною сферою діяльності майбутньої Федерації Вест-Індії буде: “економічне планування та координація торгівельних інтересів Вест-Індії... 3 млн. [ф. ст. — Є.Б.] складають прямі капіталовкладення в адміністрацію...”⁴⁴. Зазначимо, що навіть в умовах майбутнього федеративного утворення британці прагнули контролювати всі сфери економіки за допомогою фінансових інвестицій.

Наступним чином висловився на захист економічних прав карибців у 1956 р. відомий політик, історик, перший очільник уряду незалежного Тринідаду і Тобаго Е. Вільямс (1911–1981): “Острови мають тривалу історію, і навіть в ізоляції, повязані історичним розвитком їхньої економіки та торгівлі і відмінності в комунікації протягом століть... Лише потужна пряма економічна координація та незалежність можуть створити правдиві основи нації⁴⁵”.

У 1959 р. Колоніал Офіс документально окреслював три шляхи грантової допомоги колоніям: 1) грантова допомога місцевим колоніальним адміністраціям, які не в змозі забезпечити базового мінімуму державної сфери послуг⁴⁶ (до яких зараховувалися Британський Гондурас та Федерація Вест-Індія); 2) гранти окремо визначених колоніальних урядів для спеціальних сервісів (наприклад,

⁴² British Documents on the End of Empire. Series B. — Vol. 6... — P. 25.

⁴³ Select documents on the constitutional history of the British Empire and Commonwealth. — Vol. VIII. — The end of Empire: Dependencies Since 1948. — Part 1: The West Indies, British Honduras, Hong Kong, Fiji, Cyprus, Gibraltar, and the Falklands. [Ed. by F. Madden] — L: Greenwood Press, 2000. — P. 88.

⁴⁴ British Documents on the End of Empire. Series A. — Vol. 4. — The Conservative Government and the End of Empire, 1957–1964. — Part I... — P. 24.

⁴⁵ Hall K. The Caribbean Integration Process: A People Centred Approach. — Kingston: Ian Randle Publishers, 2007. — P. 10.

⁴⁶ British Documents on the End of Empire. Series A. — Vol. 4. — The Conservative Government and the End of Empire, 1957–1964. — Part II. Economics, International Relations, and the Commonwealth. [Ed. by R. Hyam, W.R. Louis]. — L.: The Stationary Office, 2000. — P. 22.

розміщення військових баз на Фолклендських островах); 3) кошти для невідкладної та термінової допомоги від наслідків суспільних заворушень або природних катастроф. Загальний обсяг інвестування в Федерацію Вест-Індії (1958–1962 рр.) складав 1,75 млн. ф. ст. На початку 1960-х рр. губернатори Східнокарибських колоній відзначали недоліки системи Колоніального Розвитку та Добробуту через некваліфікованість технічної експертизи. Загальний обсяг фінансової допомоги Британській Вест-Індії в 1945–1964 рр. склав понад 88 млн. ф. ст.⁴⁷.

У 1960-х рр. британська імперська бюрократична система продовжувала виділяти економічну допомогу як своїм колоніям, так і вже незалежним державам, що входили до складу Співдружності⁴⁸. Очевидно, що подібна пост-колоніальна чи неокolonіальна поведінка була типовою для тогочасних метрополій (наприклад, Франція). З іншого боку інвестиції в свої колоніальні володіння давали змогу підтримувати вплив стерлінгової зони у фінансовому світі та на біржах. Також слід наголосити на факторі зростання ВВП у колоніях за період 1950–1970 рр.

Отже, можемо підвести підсумки. Внаслідок початку кризи Британської колоніальної імперії, чиновники в Лондоні починають розробляти закони, за допомогою яких надавалися кошти в колонії. Одними з таких колоній була Британська Вест-Індія. Поряд з чиновниками, впродовж 1930–1960-х рр. шляхи виходу з економічної кризи шукали й економісти, одним з яких був А. Льюїс. Він висунув тезу про індустріалізацію регіону як магістральний напрямок економічного розвитку. Не всі заплановані колоніальними чиновниками чи економістами ідеї були втілені в життя. Колоніальна економічна політика щодо країн Карибського басейну протягом 1930–1960-х рр. являла собою неомеркантилістську модель, в якій інтереси метрополії стояли вище колоній. Разом з тим основною завадою для комплексної індустріалізації була аграрна олігархія, яка не прагнула форсованого промислового розвитку регіону. Офіційна економічна політика підтримувала континуїтет первинності експорту агрокультурної продукції (банани, цукор) над рештою товарів. Плани розвитку перших повоєнних років, створені колоніальними урядами на місцях відзначали значущість агрокультурного розвитку з певною локальною промисловістю.

REFERENCES

1. Ayearst, M. (1960). *The British West Indies: The Search for Self-Government*. N–Y: “New York University Press” [in English].
2. Bernal, R. (1988). The Great Depression, Colonial Policy and Industrialisation in Jamaica. *Social and Economic Studies*, vol. 37, 1&2, 33–64 [in English].
3. *Britain's Experience of Empire in the Twentieth Century. Oxford History of the British Empire Companion Series*. (2012) [ed. by A. Thompson]. Oxford: Oxford University Press [in English].

⁴⁷ Morgan D.J. The official history of colonial development. — Vol. III... — P. 117.

⁴⁸ Tomlinson J. The Commonwealth, the Balance of Payments and the Politics of International Poverty... — P. 414.

4. *British Documents on the End of Empire. — Series A. — Vol. 1. Imperial Policy and Colonial Practice 1925–1945: Part II: Economic Policy, Social Policies and Colonial Research.* (1996) [Ed. by S. Stockwell, S. Ashton]. London: HMSO [in English].
5. *British Documents on the End of Empire. — Series A. — Vol. 2. The Labour Government and the End of Empire. 1945–1951. — Part II. Economics and international relations.* (1992) [Ed. by R. Hyam]. London: HMSO [in English].
6. *British Documents on the End of Empire. Series A. — Vol. 3. — The Conservative Government and the End of Empire. 1951–1957. — Part III. Economic and social policies.* (1994) [Ed. by D. Goldsworthy]. London: HMSO [in English].
7. *British Documents on the End of Empire. Series A. — Vol. 4. — The Conservative Government and the End of Empire, 1957–1964. — Part I. High policy, political and constitutional change.* (2000) [Ed. by R. Hyam, W.R. Louis]. L.: The Stationary Office [in English].
8. *British Documents on the End of Empire. Series A. — Vol. 4. — The Conservative Government and the End of Empire, 1957–1964. — Part II. Economics, International Relations, and the Commonwealth.* (2000) [Ed. by R. Hyam, W.R. Louis]. L.: The Stationary Office [in English].
9. *British Documents on the End of Empire. Series B. — Vol. 6. — The West Indies.* (1999) [Ed. by S.R. Ashton, D. Killingray]. L.: The Stationary Office [in English].
10. Downes, A.S. (2004). Arthur Lewis and Industrial Development in the Caribbean: An Assessment *The Lewis Model after 50 years: Assessing Sir Arthur Lewis' Contribution to Development Economics and Policy*, University of Manchester, July 6–7, 2004. [in English].
11. Drummond, I.M. (1972). *British Economic Policy and the Empire, 1919–1939.* London: Allen and Unwin [in English].
12. *General History of the Caribbean. — Volume V: The Caribbean in the Twentieth Century.* (2004) [Ed. by F. W. Knight]. UNESCO Publishing [in English].
13. Jons, H. (2016). The University of Cambridge, academic expertise and the British empire, 1885–1962. *Environment and Planning*, vol. 48 (1), 94–114 [in English].
14. Hall, K. (2007). *The Caribbean Integration Process: A People Centred Approach.* Kingston: Ian Randle Publishers [in English].
15. Harris, R. (2007). From miser to spendthrift: Public Housing and the Vulnerability of Colonialism in Barbados, 1935 to 1965. *Journal of urban history*, vol. 33, 3, 443–466. [in English].
16. Harris, R. (2005). Making Leeway in the Leewards, 1929–51: The Negotiation of Colonial Development. *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, vol. 33, 3, 393–418. [in English].
17. Havinden, M. & Meredith, D. (1996). *Colonialism and development: Britain and its tropical colonies, 1850–1960.* London; New York: Routledge. [in English].
18. Kolesnyk, I. (2013) *Ukrai'ns'ka istoriografija: konceptual'na istorija* K.: Instytut istorii' Ukraïny [in Ukrainian].
19. Lewis, W.A. (1950). The Industrialisation of the British West Indies. *Caribbean Economic Review*, vol. 2, 1, 1–51. [in English].
20. Macpherson, A.S. (2003). Citizens v. Clients: Working Women and Colonial Reform in Puerto Rico and Belize, 1932–1945. *Journal of Latin American Studies*, vol. 35, 2, 279–310. [in English].

21. Morgan, D.J. (1964). *British Aid-5. Colonial Development a factual survey of the origins and history of British aid to developing countries*. L: Overseas Development Institute [in English].
22. Morgan, D.J. (1980). *The official history of colonial development. — Vol. I. The origins of British aid policy, 1924–1945*. L: The Macmillan Press LTD [in English].
23. Morgan, D.J. (1980). *The official history of colonial development. — Vol. II. — Developing British colonial resources, 1945–1951*. L: The Macmillan Press LTD [in English].
24. Morgan, D.J. (1980). *The official history of colonial development. — Vol. III. — The reassessment of British aid policy, 1951–1965*. L: The Macmillan Press LTD [in English].
25. Morgan, D.J. (1980). *The official history of colonial development. — Vol. IV. — Changes in British aid policy, 1951–1970*. L: The Macmillan Press LTD [in English].
26. *Select documents on the constitutional history of the British Empire and Commonwealth. — Vol. VII. — The dependent Empire, 1900–1948: colonies, protectorates, and mandates*. (1994) [Ed. by F. Madden, J. Darwin]. L: Greenwood Press [in English].
27. *Select documents on the constitutional history of the British Empire and Commonwealth. — Vol. VIII. — The end of Empire: Dependencies Since 1948. — Part 1: The West Indies, British Honduras, Hong Kong, Fiji, Cyprus, Gibraltar, and the Falklands*. (2000) [Ed. by F. Madden]. L: Greenwood Press [in English].
28. Smith, M.G. (1962). Short-range Prospects in the British Caribbean. *Social and Economic Studies*, 11, 4, 392–408 (*special number on the conference on political sociology in the British Caribbean, December, 1961 (December)*). [in English].
29. Sokolov, V.V. (2012). *Britanskaja imperija kak geojekonomicheskaja sistema (1603–1972)* Moskva: Jekonomika [in Russian].
30. Stepanov, Ju.S. (1980). *Jamajka* M.: Nauka [in Russian].
31. The National Archive (TNA), Kew, London. CO 852/1145/4: colonial development and welfare funds 1950–53. *Outward telegram. From the Secretary of State for the Colonies. To Jamaica. (O.A.G.). Sent 6th May, 1948*. [in English].
32. The National Archive (TNA), Kew, London. CO 852/1145/4: colonial development and welfare funds 1950–53. *Colonial Office, Sanctuary Buildings, Great Smith Street, London, S.W.1. 10th March, 1950*. [in English].
33. Tomlinson, J. (2003). The Commonwealth, the Balance of Payments and the Politics of International Poverty: British Aid Policy, 1958–1971. *Contemporary European History*, vol. 12, 4, 413–429 *Theme Issue: Europe and the First Development Decade. The Foreign Economic Assistance Policy of European Donor Countries, 1958–1972*. [in English].
34. Usill, H.V. (1947). Planning in the British West Indies. *World Affairs*, vol. 110, 3, 213–216. [in English].
35. Vesela, N.M. (2002). *Integracijni procesy v Latyns'kij Ameryci ta Karybs'komu basejni: osoblyvosti, tendencii', perspektyvy* (Candidate's thesis) [in Ukrainian].